

DECEMBER 1937.

DE BEDRIJFSPLUIMVEEHOUDER EN AVICULTURA

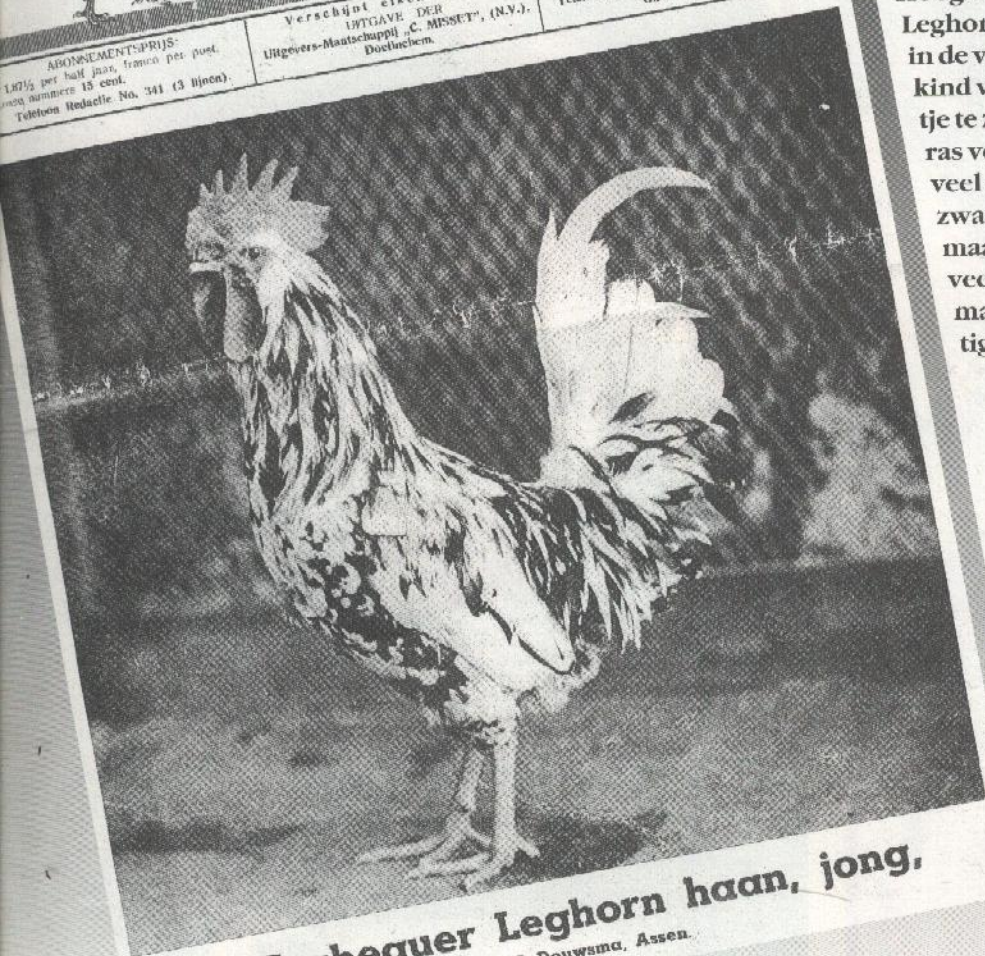
GEÏLLUSTREED WEEKBLAD GEWIJD AAN DE
PLUIMVEE: KONIJNEN, EN PELS-DIERENTEELT

Officieel Orgaan van de Algemeene Nederlandse Pluimveefokkersvereniging (A.N.P.V.), de Noord-Nederlandse Pluimvee Coöperatie (N.N.C.), de Kon. Ned. Ver. Avicultura, de Rhode Island Red Club, de Nederlandse Wyandotte Clubs, de Nederlandse Leghorn Club, de Nederlandse Hoender Club, de Nederlandse Ancona Club, de Twentsche Pluimvee Club, Etschade-Lommeler en de Vereeniging van fokkers van Zilvervossen en andere Pelsdieren.

Verschoot elken Vrijdag.
UITGAVE DER
Lijfgavers-Maatschappij „C. MISSET“, (N.V.),
Doelbichem.

ADVERTENTIEPRIJS:
25 cent per regel. Bij contract speciaal tarief.
Telefoon Administratie No. 341 (3 lijnen).
Giro No. 5945.

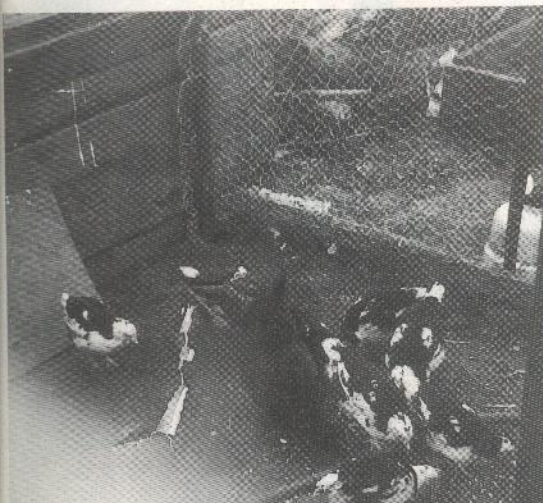
ABONNEMENTSPRIJS:
1,20/5 per half jaar, franco per post.
Eenig nummer 15 cent.
Telefoon Redactie No. 341 (3 lijnen).

Exchequer Leghorn haan, jong,
1e prijs (G) Avicorni. Eig. J. Douwma, Assen.

Historie

De Exchequer-variëteit schijnt een speling van de natuur te zijn geweest bij de witte Leghorns van fokker Robert Miller in het Schotse plaatsje Denny bij Edinburg. In 1904 zijn daar uit een partij van 4000

witte Leghorn kuikens vier of vijf dieren van deze licht zwartbonte kleurslag gevallen. Het is bekend dat vòòr de eeuwwisseling in deze stammen éénmaal bloed van zwarte Minorca's was ingekruist en deze invoer van vreemd bloed is na jaren verantwoordelijk voor deze aparte kleurslag. Het is aan de basis een mutatie. Miller fokte met die kuikens verder; bij terugparingen kreeg hij overwegend steeds hetzelfde kleurenpatroon terug, dus moet het meer zijn dan alleen een mutatie. Er is steeds met die bonte Leghorns verder gefokt zonder vreemd bloed te gebruiken en daardoor is het een zuivere Leghorn gebleven. Opgefokt in het gure Schotse weer met koude noordelijke- en oostelijke winden bleek het een gehard en makkelijk op te fokken ras te zijn. In 1907 werden ze aan het publiek getoond en vanaf dat jaar steeg de populariteit. Ze werden hoofdzakelijk gehouden door de grote commerciële pluimveehouders, maar kwamen ook in handen

DE EXO

Tekst: E. Vogelaar.

Hoogste tijd om de geschiedenis van de zwartbonte Leghorn, de Exchequer, eens uit te zoeken voordat alles in de vergetelheid raakt. Hoogste tijd ook om dit stiefkind van de Nederlandse Leghorns eens in het zonnetje te zetten. Deze unieke kleurslag komt alleen bij dit ras voor; het beste kleurpatroon wordt bereikt als er veel witte veren aanwezig zijn en bijna geen geheel zwarte. Ongeveer 3/5 ervan heeft nog enig zwart, maar dat is nauwelijks bij de helft zichtbaar aan het vecroppervlak. De bonttekening is onregelmatig, maar dient over het gehele lichaam een zo regelmatig mogelijk patroon op te leveren.

Jonge zwartbonte Leghornkrielbennen bij A. v.d. Streek.
Foto: A. v.d. Streek.

van hoeren en weldra verscheen ook de liefhebber-fokker er mee op shows. De leg is zeer goed, de eieren zijn wit en groot van formaat. In 1913 werd op het koude, onbeschutte en vochtige eiland Skye een gemiddelde gehaald van 204 eieren, later, in zuidwest Schotland, werd een gemiddelde van 228 eieren in één jaar gehaald. In 1924 haalde een fokker, die in de heuvels van noordwest Yorkshire woonde, een gemiddelde van 291 eieren bij jonge hennen. Op de clubshow van de Exchequer Leghorn Club, gehouden in november 1927 op de Crystal Palace Show in Londen waren er 120 ingezonden, allen van een voortreffelijke kwaliteit.

HEQUEER LEGHORN

Exchequers worden in die jaren veel verkocht naar India, Australië, Zuid-Afrika, Canada en de USA en ze worden populair over de hele wereld.

De naam is de kleur

Jammer genoeg heeft de Standaardcommissie, in overleg met de Nederlandse Leghorn Club, besloten om in de Pluimveestandaard de naam Exchequer niet meer te gebruiken; de kleurslag heet voortaan gewoon zwartbont, maar de omschrijving (bij het ras) is hetzelfde gebleven. In het -nog uit te komen- boekje

over de Leghorns, wat ik alvast mocht inzien (waarvoor mijn vriendelijke dank) lees ik als verklaring: "In het verleden werd de naam Exchequer gebruikt, een benaming die zich niet laat vertalen. Deze oude, uit Engeland afkomstige benaming moet als vervallen worden beschouwd. De benaming 'zwartbont' is voor ieder begrijpelijk, men weet waar het over gaat." De naam exchequer is echter door de fokker zelf aan de kleurslag gegeven en duidt op het "regelmatig geruite patroon" van deze tekening. Misschien voorzag hij ook enig financieel gewin, want dit woord, afgeleid van het laat-latijnse "saccarium", wat schaakbord betekent, verwijst ook naar de "Exchequer Table", deze tafel werd vroeger gebruikt bij het betalen van de belastingen. Hij was bedekt met een zwart kleed, verdeeld met witte blokken en kolommen die pence, shillings of pounds voorstelden. Deze tafel werd gebruikt als een soort telraam, om uit te rekenen hoeveel belasting men moest betalen. Heden ten dagen heet de Engelse minister van Financiën nog altijd "Chancellor of Exchequer". En

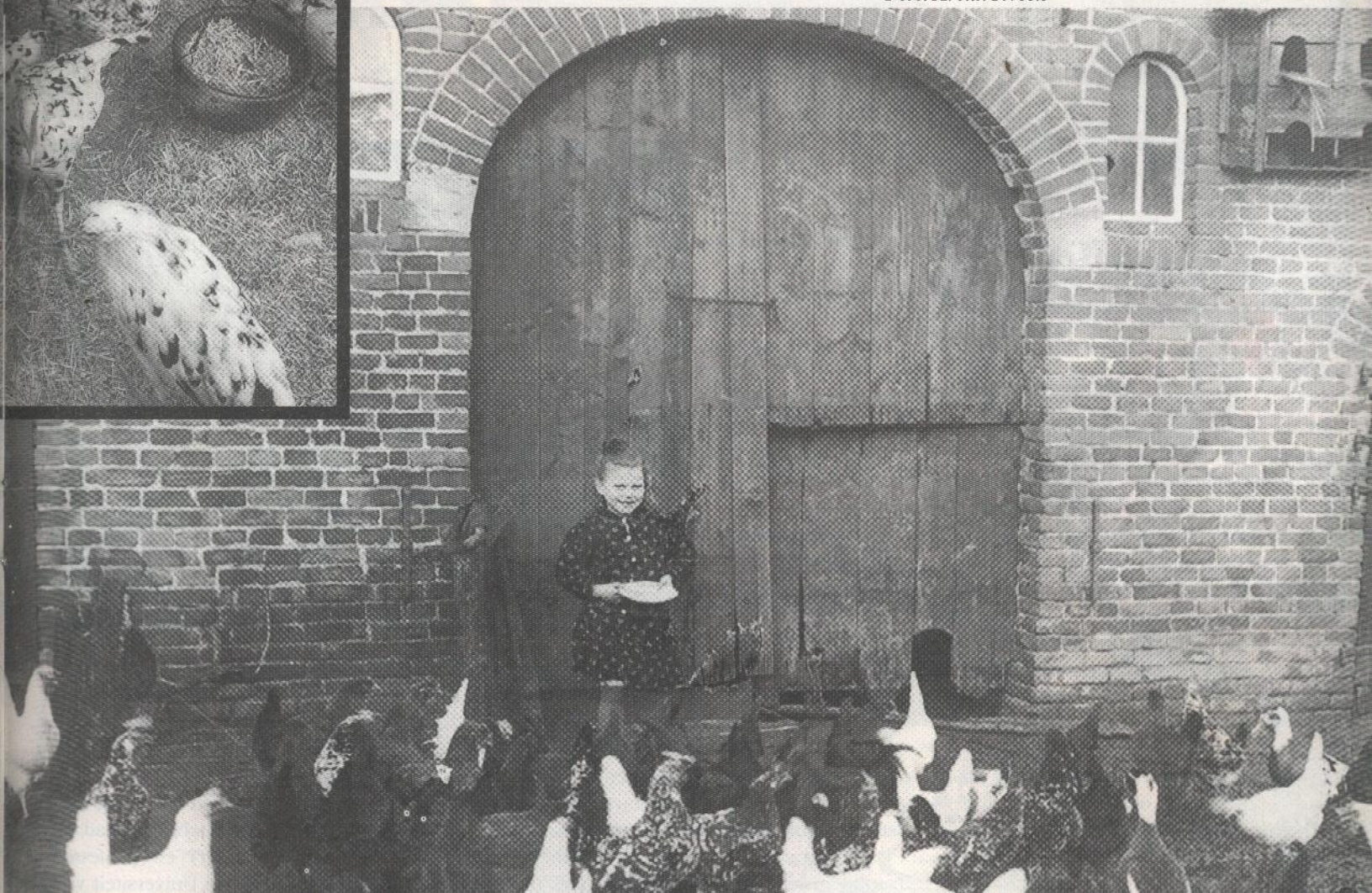
op Hare Majesteits pluimveebedrijf te Windsor is de Exchequer nu nog altijd het voornaamste ras. Waarmee ik maar wil aangeven dat het woord exchequer in Engeland dus beslist niet als ouderwets of vervallen beschouwd wordt. Bovendien is zwartbont en exchequer niet hetzelfde; in Engeland is ook de "mottled Leghorn" erkend, hoe wilt u dat dan vertalen? Nog extra verwarring is ontstaan door samenvoeging van het Nederlandse en het Duitse type, waardoor de kleurslag exchequer niet meer erkend is in Duitsland; wel de kleurslag zwartbont, (bij de Italiëner) maar die lijkt bijna op de tekening van de Ancona. Het handhaven van de originele naam heeft beslist ook voordelen: bij speurwerk op Internet naar informatie over de Exchequer begrepen fokkers van Amerika tot Australië naar welke kleur ik op zoek was!

Bedrijfspluimvee

In welk jaar de eerste Exchequer Leghorns in Nederland kwamen is niet meer vast te stellen; in

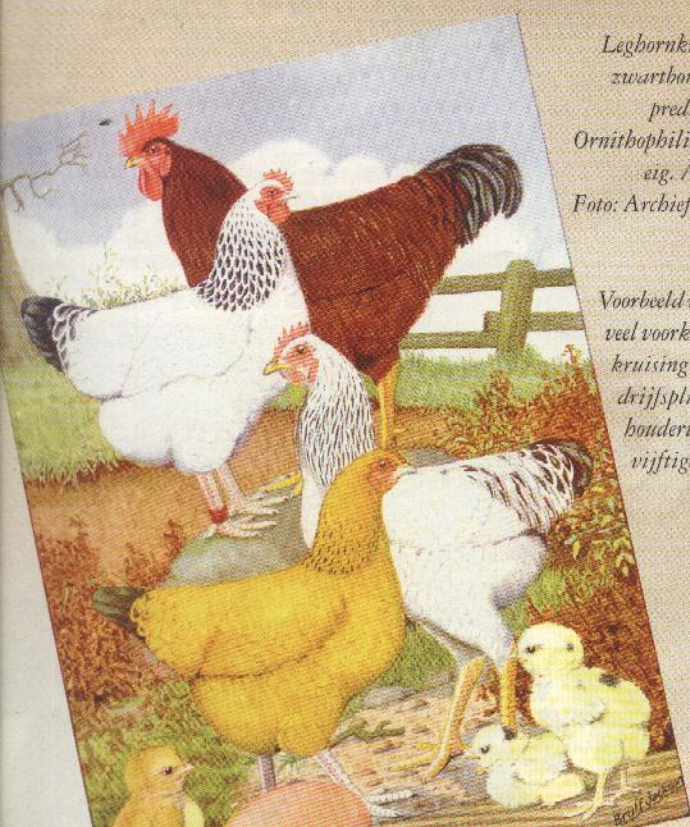
Oude foto met Leghorns omstreeks 1940.

Foto: A. v.d. Streek

Exchequer Leghorn naar een acquarel van C.S. Tb. van Gink.

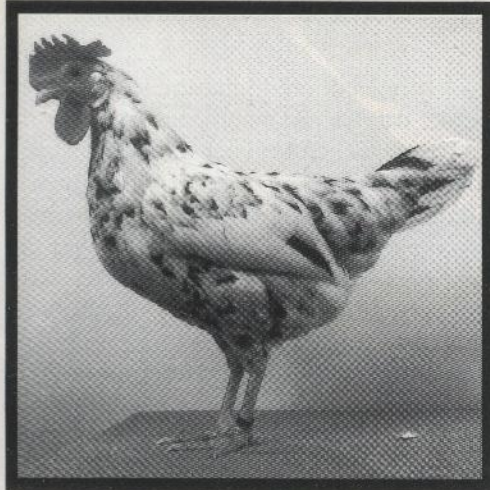

Leghornkriel NL type,
zwartbonte jonge hen,
pred. 1e F tijdens
Ornithophilie van 1995,
eig. A. v/d Streek.
Foto: Archief Avicultura.

Voorbeeld van een
veel voorkomende
kruising in de be-
drijfspluimvee-
houderij in de
vijftiger jaren.

1937 waren ze er in elk geval al, want op een decembernummer van (weekblad!) "De Bedrijfspluimveehouder/Avicultura" van dat jaar prijkt een echte Exchequer haan. Navraag bij drukkerij "Misset" leert dat alles van vroeger is opgeborgen in archieven in Arnhem. Het Spelderholt verwijst naar ID-DLO in Lelystad, die verwijzen weer naar het Spelderholt, het is ook allemaal al zo lang geleden. Maar vriendelijke, welwillende mee-denkers komen toch nog met twee namen van mensen die "iets" met Exchequers te doen hebben gehad: de heer Heiboer uit Rhenen (was bedrijfspluimveehouder) en professor Ketelaars uit Ede (was professor aan de Landbouwkundige Universiteit van

Leghornkriel zwartbont van A. v.d. Streek.
Foto: K. v.d. Hoek.

Wageningen). De heer Heiboer vertelt: In ± 1950 waren er in Nederland 8 kleine fokbedrijfsjes met exchequer Leghorns, die de eieren leverden voor de benodigde fokhanen. Hij heeft in die tijd ook eenmaal zelf een bezoek gebracht aan de fokkerij in Schotland. Rond 1954 leverde zijn bedrijf Exchequer fokhanen voor de kruisingen met Reds. Inmiddels bestond de Nederlandse pluimveestapel voor 50% uit kruisingen, Exchequer hanen x Rhode Island Red hennen of New Hampshire hennen. Uit de jaren vóór de oorlog is weinig bekend, het pluimveebestand bestond in ieder geval voor het grootste deel (82%) uit Leghorns; voornamelijk witte, gevolgd door de

patrijskleurigen en Exchequers, daarnaast Rhode Island Reds en wat andere rassen. Géén kruisingen, de voordelen daarvan werden pas rond 1940 in Amerika ontdekt en het duurde wel tot 1950 voor de Nederlanders zich daaraan waagden. Bleef ik nog zitten met de vraag: Waarom ging men nu juist kruisen met de Exchequer, die niet zo ruim voorhanden was en uit zo'n smalle basis gecreëerd? Professor Ketelaars, deskundig op het gebied van Nederlandse bedrijfspluimveerassen en hybriden is enigszins overvallen door mijn vragen, maar bereid om te helpen. Ik hoor het plezier in zijn stem als hij na enig speurwerk terugbelt en vertelt: "Ik heb nog even met Heiboer overlegd, en we vinden dat je dit mag opschrijven als antwoord op de vraag waarom de Exchequer: Joost mag het weten, het was gewoon een toevalsproduct. Ze hebben gewoon gebruikt wat op dat moment voorhanden was, en het resultaat was prima!" Men wist inmiddels heel goed wat de voordelen van kruisingen waren, en het feit dat de Exchequers zo doorgefokt waren kon juist zorgen voor een zeer gunstig effect bij de eerste kruising met vreemd bloed, het zg. heterosis-effect. In ieder geval konden de sceptische pluimveehouders, die zo verknocht waren aan hun raszuivere dieren zeer tevreden zijn met deze nieuwe soort; een prachtige zwarte kip met gele hals, vroeg legrijp, met hoge productie-eigenschappen en niet erg gevoelig voor ziekten, zo worden ze aanbevolen in het reclameboekje van kuikenbroederij Brons uit Nijkerk.

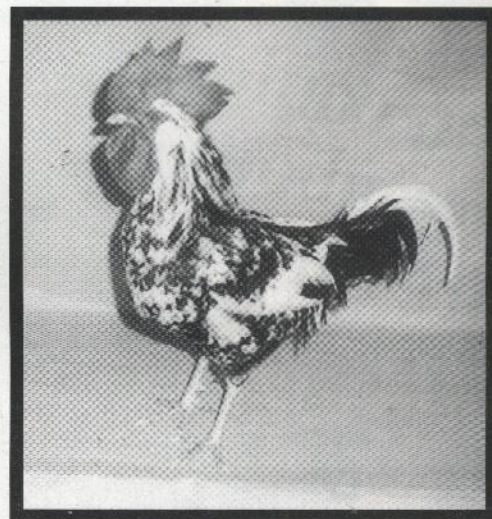
Exchequers met de X van extinct?

Na deze tijd gaan de bedrijfs- en de sportfokker elk huns weegs en hield voor de bedrijfsfokker de interesse in het exposeren op tentoonstellingen op, en uiteindelijk verdwenen de Exchequers helemaal van het toneel. Botte beoordelingen zullen daar mede debet aan geweest zijn. Is het type bij

de verschillende kleurslagen van de Nederlandse

Leghorn toch al niet helemaal gelijk, de zwartbonten (met hun Engelse achtergrond) hebben een nog meer afwijkend type; gedrongener van bouw met een iets hogere en geknepen staardracht. In het beslist lezenswaardige (nog uit te geven)

boekje over de Leghorns zijn bijvoorbeeld deze teksten te lezen, overgenomen uit zeer oude tijdschriften: "Alle zwartbonte Leghorns hebben grote, builige kammen, korte ruggen en eekhoornstaarten." En ook: "Ancona-fokkers kunnen wij evengoed als de Minorca-fokkers bij onze club (= Leghornclub) annexeren en dan benoemen we dat hele zaakje zwartbonte onder één betiteling." Ondanks deze "adviezen aan de Standaardcommissie" stonden de kleuren zwartbont en Exchequer of dambordbont destijds keurig apart omschreven. (5-delige N.H.B.-D.V. pluimveestandaard) Gelukkig is dit niet het definitieve einde van de Exchequer. Eind zestiger jaren proberen Ruud Kreton en Gerard de Bruin om de Leghorn met de echte exchequerkleur weer terug te fokken. Vele jaren en diverse broedsels later moeten zij helaas toegeven dat het niet gelukt is; wat ze hebben bereikt is de zwartbonte kleur. Nog zo'n idealist met heimwee naar de echte Exchequer is Aalt v.d.

Leghorn haan Engels type.
Foto en eigenaar: John Martin.

Streek. Hij heeft ± 1980 nog wat oorspronkelijk materiaal op de kop weten te tikken. De fouten eruit selecteren lukt hem aardig, maar de grootte en vitaliteit blijven een probleem. Uitwisselen van fokmateriaal met de enige twee andere fokkers, Waanders en Kregelberg brengt nauwelijks verbetering. Na het lezen van een op de rommelmarkt gevonden reclameboekje van Fa. Brons (zie boven) over kruisingen besluit hij, je verzint het niet, om éénmaal een Rhode Island Red hen in te kruisen. Als hij later zijn "nieuwe" dieren showt, vragen de verbijsterde keurmeesters welk voer hij heeft gebruikt om zo'n volume bij zijn dieren te krijgen! Door geduld, liefde voor het ras en inzicht in de fokkerij brengt deze man de laatste jaren alleszins aanvaardbare Exchequer Leghorns in de kooien.

NUTTIGE WENKEN VOOR PLUIMVEEHOUDERS

Tuim Rhode Island Red

De leveranciers van onze broedeieren geven hun kippen een geheel vrije uitloop; ook op ons eigen bedrijf beschikken de kippen over een geheel vrije uitloop. De hokken staan verspreid over het grasland, waarop kooien weiden. Hierdoor houden de kippen regelmatig jong gras.

Wij besteden op de eerste plaats onze aandacht er aan om U sterke en vitale kuikens te leveren. Als bedrijfspluimveehouder hebt U er niets aan als wij kuikens leveren van een hoge productieafstamming, maar die gevoelig zijn voor verschillende ziekten en U hierdoor de erfelijke hoge productie niet kunt leveren.

Wij kunnen U voor het n.s. seizoen onderstaande zuivere rassen leveren:

- Witte Leghorns
- Rhode Island Reds
- Exchequer Leghorns
- New Hampshire.

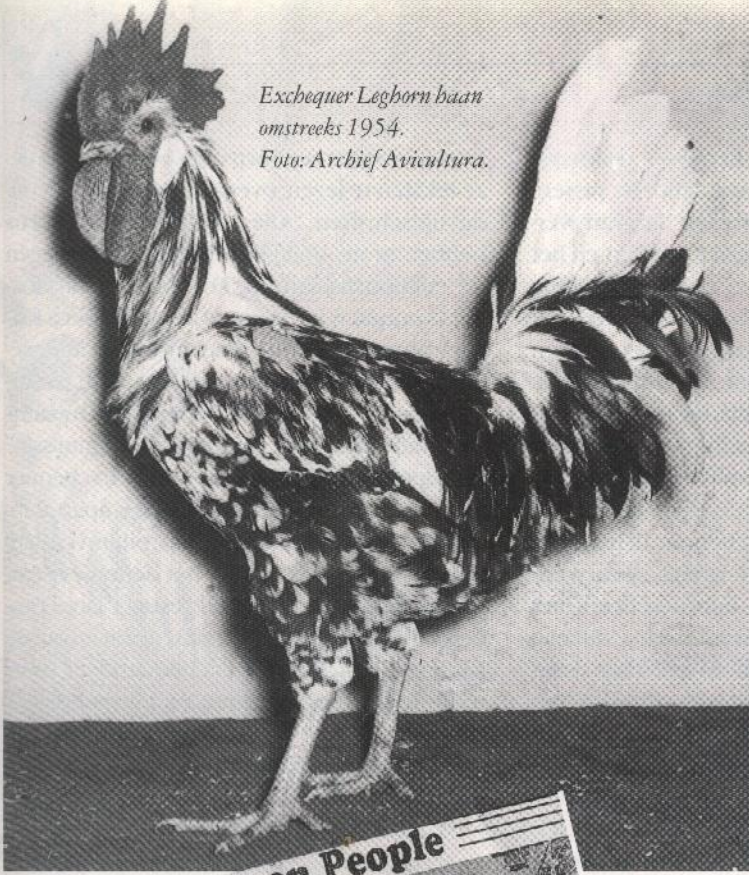
Hieronder volgen de kruisingen die wij U kunnen leveren:

Exchequer Leghorn haan x R. I. Red hen.
Dit zijn de alom bekende zwarte kippen met gele hals. Het is een prachtige kip met hoge productie-eigenschappen. Vroeg legrijp en niet erg gevoelig voor ziekte.

Exchequer Leghorn haan x R. I. Red hen.

Exchequer Leghorn haan
omstreeks 1954.

Foto: Archief Avicultura.

John could crow about rare birds!

JOHN Martin isn't the slightest bit interested in the chicken that lays your permanent egg, but when a blue star crowing Leghorn and you can see him manly preening his shers.

That changed me up in of hours with John I looked at his Thomsen name, head, butting with what he had, butting with what he had, butting with what he had...

KEPPING HARM: John Martin with his headpiece under the...
He has a hobby... building nests and...
John Martin with his headpiece under the...
He has a hobby... building nests and...
John Martin with his headpiece under the...
He has a hobby... building nests and...

JOHN Martin isn't the slightest bit interested in the chicken that lays your permanent egg, but when a blue star crowing Leghorn and you can see him manly preening his shers.

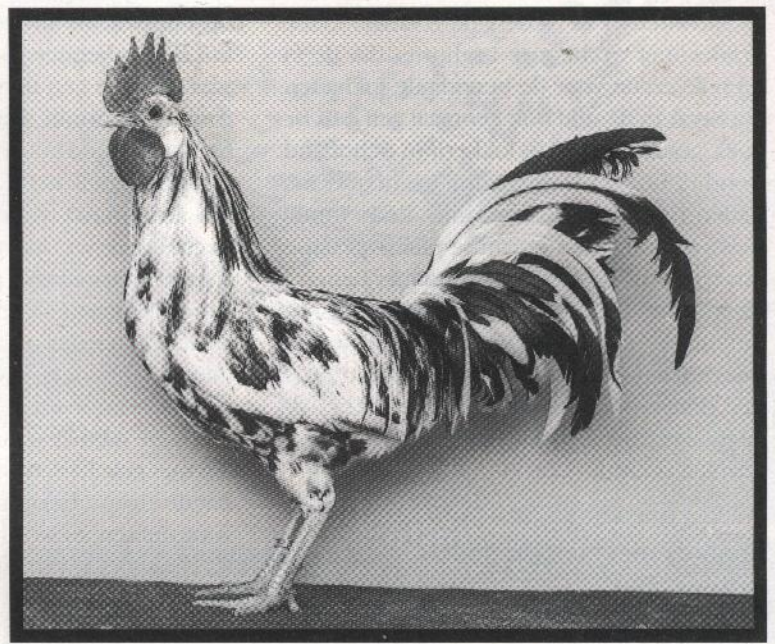
That changed me up in of hours with John I looked at his Thomsen name, head, butting with what he had, butting with what he had...

KEPPING HARM: John Martin with his headpiece under the...
He has a hobby... building nests and...
John Martin with his headpiece under the...
He has a hobby... building nests and...
John Martin with his headpiece under the...
He has a hobby... building nests and...

Ook krielen

Kerstavond 1961 kreeg Jogchum Ijpma bericht van de stationschef van Schagen dat daar een doos krielkippen voor hem was aangekomen. Het waren witte Amerikaanse Leghornkrielen, gekocht van de heer Katsman (de duivenkeurmeester) uit Zeeland. Hij vond dit type zo mooi, dat hij na enige jaren wilde proberen om ze in zwart te creëren. Daartoe kruiste hij ze met een zwart Leghornhennetje van het Nederlandse type. De F1 gaf allemaal witte dieren met een grauw gesluiserde bevedering en slechts hier en daar een zwart veertje. Onderlinge paringen van deze F1 dieren leverden, naast geheel witte en grauwe, ook een viertal kuikens op, die op een gedeelte van de kop en de rug geheel zwart waren; ze werden bonter en bonter en de uiteindelijke bevedering was mooi regelmatig zwartbont. Het bleken 1 haan en 3 hennen te zijn, en hij zond ze in op

Ornithophilia, waar ze meteen zeer goede predikaten kregen. Hij was zo ingenomen met deze creatie, dat hij zijn voornemen om zwarte Leghornkrielen Amerikaans type te fokken, liet voor wat het was. Jaren heeft hij deze krielen gefokt, maar kon voor bloedverversing bij niemand terecht. Uiteindelijk kruiste hij een grote zwarthonte Leghorn in, waardoor de vitaliteit met sprongen vooruit ging. Na verloop van tijd stopte hij met deze kleurslag. Groot is zijn verbazing als hij niet lang daarna toch weer zwarthonte krielen tegenkomt, van fokker v.d. Streek, dezelfde man die ook de grote Exchequers fokt. Hij was via de Belg Krekelberg in het bezit gekomen van de Exchequerkrielen, zeg in dit geval maar zwarthonte, want ze waren veel te donker. Ook deze keer heeft hij het probleem van bloedverversing weer op een heel bijzondere manier opgelost. Met een vergrootglas heeft hij vanaf een keurkaart, die nog net te zien was op een foto in "Avicultura", het adres weten te ontcijferen van de tentoonstellingssecretaris. Het betrof een artikel over een grote show in Engeland, waar volgens de tekst ook Exchequers te zien waren. De keurkaart bleek echter te hangen aan een kooi met een eend, en de

Leghorn krielhaan zwartbont van W. Waanders, tijdens Europashow Zuidlaren in 1992. Foto: J. Wolters.

aangeschreven secretaris was van een vereniging met enkel watervogels. Na wat correspondentie over en weer brengt hij hem toch in contact met John Martin, een legendarische Engelse Leghornfokker, die kleurslagen heeft die nergens in Engeland meer voorkomen. De heer Martin bezoekt Van de Streek en brengt broedeieren voor hem mee, waar behalve buff- en columbiakleurigen ook een paar Exchequer Leghornkrielen uitkomen. Kruisingen van deze met zijn eigen dieren brengen meteen een enorme verbetering teweeg wat betreft de kleurverdeling, maar het vergt wel enige moeite om het type en kamvorm weer aan de Nederlandse eisen te laten voldoen. Zeer terecht heeft deze fokker al enige malen het predikaat F met zijn krielen weten te behalen, zoals bv. in 1995 in Utrecht op Ornithophilia.

Tot slot

Boeken zijn niet altijd compleet, en kennis, die niet is doorgegeven, verdwijnt als de deskundigen van toen er niet meer zijn. Met dit artikel hoop ik de leemte wat betreft deze kleurslag alsnog enigszins te hebben opgevuld. Dank aan A. v.d. Streek, A.W. v. Wulfften Palthe, R. Kreton, J. Ijpma, W. Wisman (Misset), J. v. Middelkoop (Het Spelderholt), D.C. Heiboer en Prof. Dr. Ketelaars voor alle aanwijzingen, hulp en de plezierige samenwerking. Reacties en aanvullingen op dit artikel zijn welkom op de redactie van Avicultura, Postbus 86, 3958 ZV Amerongen.